

ΣΕΙΡΑ: ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΚΑΣΤΟΡΙ ΚΑΣΤΑΝΙΑ ΒΡΥΣΙΣ

Όταν η Παράδοση επιβεβαιώνει την Ιστορία
Όταν η εικόνα (Χάρτης) διαλύει κάθε αμφιβολία

ΚΑΣΤΟΡΕΙΟ 2026

ΕΚΔΟΣΗ

www.kastoreiportal.gr

ΣΕΙΡΑ: ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΚΑΣΤΟΡΙ ΚΑΣΤΑΝΙΑ ΒΡΥΣΙΣ

Όταν η Παράδοση επιβεβαιώνει την Ιστορία
Όταν η εικόνα (χάρτης) διαλύει κάθε αμφιβολία

ΚΑΣΤΟΡΕΙΟ 2026
ΕΚΔΟΣΗ
www.kastoreioportal.gr

ΣΕΙΡΑ: ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΚΑΣΤΟΡΙ
ΚΑΣΤΑΝΙΑ
ΒΡΥΣΙΣ

Όταν η Παράδοση επιβεβαιώνει την Ιστορία
Όταν η εικόνα (χάρτης) διαλύει κάθε αμφιβολία

Έρευνα, επιλογή, επιμέλεια κειμένων:

Θεοδώρα Πελεκάνου-Δαρειώτη
φιλόλογος

Εκδοτική επιμέλεια, σελιδοποίηση:

kastoreioportal.gr

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

τηλ.:

6976381808

e-mail:

webmaster@kastoreioportal.gr

web:

<https://kastoreioportal.gr/>

ΜΕΡΙΚΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σημαντικοί άνθρωποι με γνώσεις και αγάπη για το χωριό έγραψαν γι' αυτό. Εστίασαν περισσότερο στις φυσικές ομορφιές και στα άφθονα νερά. Ο συγγραφέας Κώστας Πασαγιάννης που έζησε στην Καστανιά στο έργο του Σπάρτη-Μυστράς αφιερώνει στην Καστανιά, το χωριό όπου ο πατέρας του ήταν Ειρηνοδίκης και έζησε ο ίδιος και ο αδερφός του Σπήλιος τα παιδικά του χρόνια, ένα κεφάλαιο από τη σελίδα 45 ως τη σελίδα 53.

“Φτάνουμε στην Καστανιά. Ύψος 500 μέτρα πάνω από τη θάλασσα. Ένα χωριό πράσινο, δροσερό και χαριτωμένο...”

“...Παντού στους πλακόστρωτους δρόμους του χωριού κελαηδούν κρυσταλλένια άφθονα ρυάκια. Βρύσες στις αυλές και τα κατώφλια. Βρύσες στα σταυροδρόμια και στα τρίστρατα. Βρύσες ακόμα και στα κεραμίδια. Και βλάστηση. Τι βλάστηση! Και η πέτρα στην Καστανιά βγάνει χορτάρι...”

“...Μας φιλοξενούν στον Πύργο του Τζωρτζάκη...”

“...Η φιλοξενία μας στον ιστορικό Πύργο έχει κάτι από μια μυσταγωγία αγνωστη και ασυνήθιστη στα χρόνια μας...”

“...Ο Αγιομάμας είναι το στολίδι της. Ένα από τα ωραιότερα και πιο δροσερά ελληνικά τοπία στο φρούδι του βουνού. Κατάφυτος, πρασινόχαρος, νεροποντισμένος”.

Ο αγιογράφος και πεζογράφος Φώτης Κόντογλου στο έργο του “Ο Καστρολόγος” γράφει: “Από εκεί ετραβήξαμε και ευρήκαμε πολλές βρύσες από τον καιρόν των παλαιών Βυζαντινών με πολλά νερά, οπού τρέχουν από βρύσες χτισμένες εις καμάρες εκείνου του καιρού. Εκεί γίνεται η πανήγυρις και αγορά ίππων και άλ-

λων ζώων και λέγεται άγιος Μάμας κατά τον εν Κωνσταντινουπόλει. Εις ολίγον διάστημα εφθάσαμεν εις **το μέγα χωρίον Καστανιά**, κάτω από ένα μυτερόν βουνόν. Φαίνεται ότι είναι του παλαιού καιρού, διότι είδα ένα παλαιόν κτίριον με πολεμίστρας λεγόμενον Πύργος του Τζωρτζάκη”.

Ο λαογράφος Δημήτρης Καλλιάνης κατέθεσε στη συλλογική μνήμη των Καστανιωτών, πληροφορίες της τοπικής ιστορίας και λαογραφικές παραδόσεις. Αναφέρθηκε στον δήμαρχο Θεοφιλόπουλο που φύτεψε παναγίτσες και ία στον Πισαγιάννη καλλωπίζοντας το τοπίο, χωρίς να αναφερθεί στη Βυζαντινή Βρύση (Καστανιά).

“Ο ίδιος εμπνευσμένος δήμαρχος, μέγας, φυσιολάτρης, και εκλεκτικός στους σχεδιασμούς που πραγματοποιούσε, ενώνοντας την ιδέα του καλού με την πρακτική ωφέλεια, είχε μεταβάλει τον Αγιάννη σε ανθοκήπιο, φυτεύοντας δάφνες, ία και Παναγίτσες, τα μυρίπνοα αυτά άνθη που απολαμβάναμε στα παιδικά μας χρόνια. Είχε τοποθετήσει ακόμη και γλάστρες στην μεγάλη πλατάνα της πηγής αυτής. Με την ίδια αισθητική εργάσθηκε και στις δύο άλλες πηγές, τ’ Αϊ-Μάμα και του Πισ’ Αγιάννη”.

Ο ποιητής Γιάννης Κορζής έγραψε λυρικά ποιήματα και θρύλους που περιγράφουν τη ζωή του τόπου. Έγραψε και το ποίημα που παραθέτουμε στο τέλος της εργασίας με τίτλο “ο Πισαγιάννης” εκφράζοντας τη θλίψη του για την κατερείπωση του ναού.

Ο Ευάγγελος Ανδριανός έγραψε για τις εκκλησίες της περιοχής, για τις πηγές, την ιστορία της Καστανιάς, την καθημερινή ζωή των ανθρώπων, ευτράπελα στιγμιότυπα, ντοπιολαλιά και άλλα.

Ο Άγις Θέρος στο ποίημα «Αιμοστάτης» αναφέρεται στην Τζωρτζάκαινα, την Καστανιώτισσα γιαγιά του.

Ο Γιάννης Ρεξίνης σχεδόν στις περισσότερες αφηγήσεις του αναφερόταν στο Βρυσιώτικο δηλαδή στον Πισαγιάννη.

Ο Σύλλογος “Λουσίνα” ξανοίγει και φροντίζει τα μονοπάτια στο Φαράγγι των Μύλων και αυτό της Παναγίας του Λουκά. Τα μονοπάτια αυτά έχουν ενδιαφέρον φυσιολατρικό και ορειβατικό. Εκεί οι ανύποπτοι περιπατητές βαδίζουν στα μονοπάτια της Ιστορίας πατώντας στα χαλάσματα της Βρύσης.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Για τη Βρύση έγραψε ο Διον. Σιγαλός αλλά το βιαστικό και διαγώνιο διάβασμά μας, διατήρησε την άγνοια.

Η άγνοια και η ημιμάθεια μας έκανε καχύποπτους και επιφυλακτικού σε σχετικές παραδόσεις. Ήρθε όμως η τεχνολογία και έκανε το θαύμα της. Κυκλοφόρησε στο διαδίκτυο το χρυσόβουλλο του Σωκράτη Κουγέα και άνοιξε ένα παράθυρο για το Καστρί και την Καστανιά.

Ελπίζουμε πως με το παρόν βοηθάμε στην αναζωογόνηση του ενδιαφέροντός όλων μας για την περιοχή μας, προβάλλοντας έρευνες και κείμενα που αναφέρονται σε αυτή, λειτουργώντας, κατά κάποιο τρόπο, ως *πηγή ιστορικών πηγών*.

Τέλος είναι προφανές πως κάθε παράλειψη, λάθος ή αβλεψία χρεώνεται αποκλειστικά στους συντελεστές του παρόντος.

Δ.Π.

Η ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ

*Όταν η Παράδοση επιβεβαιώνει την Ιστορία
Όταν η εικόνα (χάρτης) διαλύει κάθε αμφιβολία*

Η Παράδοση στο συγκεκριμένο θέμα αφορά τον Καστανιώτη Γ. Ρεξίνη που παρέδωσε στη συλλογική μνήμη ιστορίες που άκουσε από τους παππούδες του και καλύπτουν χρονική περίοδο 500 χρόνων και πολύ περισσότερο.

Η Ιστορία αφορά το Χρυσόβουλλο του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου που ανέσυρε στο φως ο καθηγητής Ιστορίας Σωκράτης Κουγέας. **Με το χρυσόβουλλο αυτό επικυρώνονται οι δωρεές στους γιους του Γεωργίου Γεμιστού το 1449 και αναφέρονται ολοκάθαρα στο χωριό Βρύσις, στο Βρυσιώτικο, στην περιοχή που είναι γνωστή σήμερα ως Πισαγιάννης.**

Η εικόνα που διαλύει κάθε αμφιβολία αναφέρεται στον χάρτη που τύπωσε πριν από λίγα χρόνια ο Σύλλογος «Λουσίνια-Φίλοι του Βουνού», αποτυπώνει την περιοχή και δείχνει τη διαδρομή από τον Σταυρούλη στο Φαράγγι των Μύλων βόρεια της Ρεξινάϊκης σπηλιάς. Εκεί στο φαράγγι με τη θεϊκή ομορφιά είναι και η πράσινη λίμνη που έλεγε ο μπαρμπα-Νίκος ο Αρφάνης.

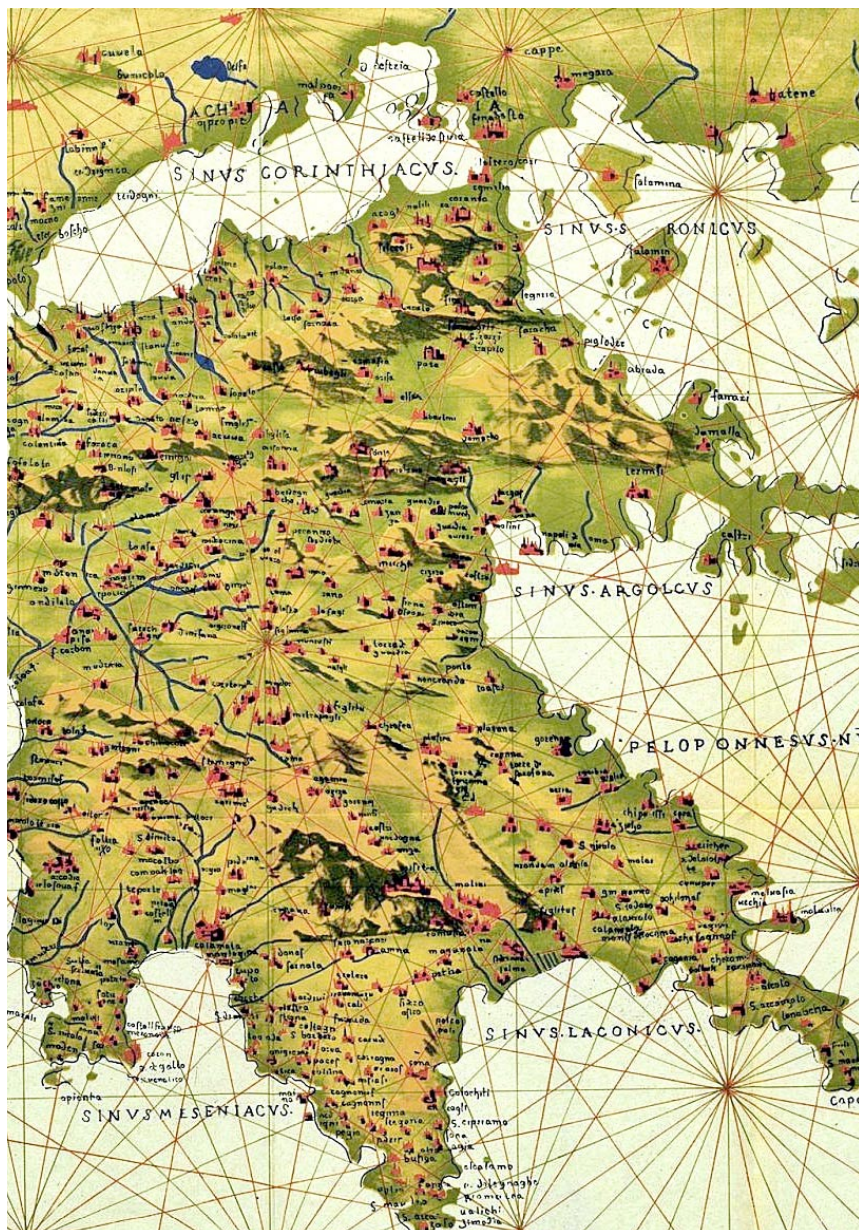
Παραχωρούμε την πρώτη τιμή στον Γιάννη Ρεξίνη, παραθέτοντας απόσπασμα της συνέντευξης που έδωσε στην Γαρυφαλλιά Ρουμελιώτη σχετικά με τη Ρεξινάϊκη σπηλιά και η οποία δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Πολυδεύκης».

Σύμφωνα λοιπόν με τον κ. Γιάννη: «...*προ της Τουρκοκρατίας, είχαν*

έρθει στην περιοχή μας, φύλα Γερμανικά, τα οποία ανάγκασαν τους κατοίκους να φύγουν στα βουνά για να σωθούν. Άλλοι εκ των κατοίκων, ανέβηκαν προς τον Ταϋγέτο και άλλοι τράβηξαν για τον Πάρνωνα. Οι Εζερίτες, διάλεξαν για να μείνουν, μια περιοχή η οποία είχε πολλά νερά και πηγές, διότι εκεί θα μπορούσαν να επιβιώσουν καλλιεργώντας τη γη και βόσκοντας τα ζώα τους. **Ονόμασαν την περιοχή Βρύσες τα τωρινά Βρυσιώτικα.** Πολλές μεγάλες οικογένειες δημιουργήθηκαν εκεί και έφτιαξαν περιουσίες, όπως η οικογένεια Ρεξίνη με τα Ρεξινάικα, η οικογένεια Λάμπου με τα Λαμπαίικα, η οικογένεια Κοντολέων, απόγονος της οποίας παντρεύτηκε κάποιον από την οικογένεια Παπαθεοφιλόπουλου κ.τ.λ. **Σε αυτό το χωριό λεγόταν ότι γεννήθηκε και ο ξακουστός Γεώργιος Πλήθων ο Γεμιστός.** Τα Ρεξινάικα λοιπόν ήταν μια έκταση η οποία ανήκε στην οικογένεια από τον 17ο αιώνα (1650 και μετά). Η έκταση αυτή περιείχε μια φυσική χαράδρα, της οποίας το πάνω μέρος- ψηλά- χρησιμοποιείτο σαν ασβεστοκάμινος και το κάτω μέρος- χαμηλά- όπου υπήρχε φυσικό σπήλαιο, χρησιμοποιείτο για προσωπική χρήση της οικογενείας, κατάλυμα για αυτούς και μαντρί για τα ζώα τους. Για να προστατέψουν από τους κλέφτες τα ζώα, έφτιαξαν μπροστά στο φυσικό σπήλαιο, ένα τείχος- σαν φυλάκιο με πολέμιστρες. Λόγω της θέσης, το σπήλαιο διατηρείται ανέπαφο μέχρι σήμερα».

Μιλώντας ο Γιάννης Ρεξίνης για γερμανικά φύλα, αναφέρεται στον Αλάρικο, ηγεμόνα των Βησιγόθων (395-410) μ.Χ., την επιδρομή του οποίου διευκόλυναν θρησκομανείς μοναχοί. Τότε όλη η κοιλάδα του Ευρώτα παραδόθηκε σε ερήμωση, καήκανε πόλεις και χωριά, απήχθησαν ποίμνια, από τον ανδρικό πληθυσμό άλλοι σφαχτήκανε, άλλοι αναγκάστηκαν να φύγουν και άλλοι με τα γυναικόπαιδά τους οδηγήθηκαν σε δουλεία. (Π. Χ. Δούκα «Η Σπάρτη δια μέσου των αιώνων» 1922).

Για τους Εζερίτες αντλούμε πληροφορίες από το βιβλίο «Μηλιγγοί και Εζερίται Σλάβοι εν Πελοποννήσω» του Περικλέους Ζερλέντου 1922, σελ. 9. «...τὸ 746-747 ἐνσκήψας λοιμός, ἡρραίωσε τοὺς κατοίκους Ἕλιδος, Λακεδαιμονίας καὶ Ἑλους, ἐν δὲ τῇ Ἑλιδι ἀπώκισαν Σλάβοι Ἐζερίται καὶ Μηλιγγοί ...ἐν δὲ τῇ Λακεδαιμονίᾳ καὶ τῷ Ἑλει Σλάβοι Ἐζερίται καὶ Μηλιγγοί ... τοὺς νεωτερίσαντας (ἐπαναστατήσαντες) Σλάβους ἐν ἔτει 783 ὁ Σταυράκιος πατρίκιος καὶ λογοθέτης τοῦ ὀξέος δρόμου κατετρόπωνσε καὶ ἐξώκισεν τοὺς μὲν Ἐζερίτας ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὑπωρείας τοῦ Ταϋγέτου, τοὺς δὲ Μηλιγγοὺς ἐπὶ τῆς δυτικῆς».

Χάρτης Πελοποννήσου του Battista Agnese – 1554

Η πληροφορία που δίνει ο Γ. Ρεξίνης για την έκταση γης που κατείχε η οικογένειά του το 1650, στέκει, γιατί μετά το 1460 ολοκληρώθηκε η κατάκτηση του δεσποτάτου του Μορέως από τους Τούρκους, οπότε δεν υπάρχει θέμα γαιοκτησίας των Γεμιστών. Εξ άλλου, οι γιοι του Γεμιστού, Δημήτριος και Ανδρόνικος μετά την άλωση αγνοούνται. Είναι πολύ πιθανόν να συνόδευσαν τα οστά του πατέρα τους το 1464 στην Ιταλία όπου τα μετέφερε ο Σιγισμόνδος Μαλατέστας και τα ενταφίασε στο Ρίμινι.

Η ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΥ

Πριν από εκατό χρόνια, το 1925, επιφανής ξένος έστειλε στον καθηγητή Κουγέα το χρυσόβουλλο του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, του Μαρμαρωμένου βασιλιά της ελληνικής παράδοσης και εκείνος το έβγαλε στο φως.

Από το κείμενο του χρυσόβουλλου παραθέτουμε τα παρακάτω αποσπάσματα:

«Ἐπειδὴ ἐνεφάνισεν εἰς τὴν βασιλείαν μου ὁ οἰκεῖος αὐτῇ κύρις Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς ἀργυρόβουλλον ὀρισμὸν τοῦ περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου δεσπότη κυροῦ Θεοδώρου Παλαιολόγου τοῦ πορφυρογεννήτου, τοῦ αἰοιδίμου καὶ μακαρίτου, εὐεργετοῦντα πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἃ δεῖ εὐεργετεῖν καὶ ἐδεήθη καὶ παρεκάλεσε τὴν βασιλείαν μου ἐπικυρωθῆναι καὶ παρ' αὐτῆς τὸν τοιοῦτον ἀργυρόβουλλον ὀρισμὸν τοῦ ἀδελφοῦ μου μετὰ τινος προσθήκης καὶ ἡμετέρας εὐεργεσίας, ἡ βασιλεία μου τὴν αὐτοῦ δέησιν καὶ παράκλησιν εὐμενῶς προσδεξαμένη διὰ τε τὰς αὐτὰς αἰτίας ἅς καὶ ὁ ἀδελφός μου ὁ δεσπότης ἐν τῷ ἀργυροβούλλῳ αὐτοῦ ὀρισμῷ προοιμοιάζεται, καὶ δι' ἣν ἔχει καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ αὐτὸς Γεμιστὸς καθαρὰν εὐνοίαν καὶ πίστιν τὸν παρόντα χρυσόβουλλον ΛΟΓΟΝ ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει αὐτῷ, δι' οὗ εὐδοκεῖ προστάττει καὶ διορίζεται, ἵνα κατὰ τὴν δύναμιν καὶ περίληψιν τοῦ τοιοῦτου ἀργυροβούλλου ὀρισμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ μου ὁ μὲν πρεσβύτερος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ οἰκεῖος τῇ βασιλείᾳ μου κύρις Δημήτριος ὁ Γεμιστὸς κατέχη καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ κάστρον τὸ Φανάριν μετὰ πάσης τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς, καὶ ἄρχῃ οὗτος αὐτοῦ καὶ κεφαλατικεῷ, παρὰ μηδενὸς τῶν ἀπάντων εἰς τοῦτο διενοχλούμενος καὶ νέμῃται αὐτὸ κυρίως καὶ δεσποτικῶς...

Ὁ δὲ ἕτερος υἱὸς τοῦ ἄνωθεν εἰρημένου Γεμιστοῦ ὁ οἰκεῖος τῇ

[illegible]

Πριν από εκατό χρόνια το 1925 επιφανής ξένος έστειλε στον καθηγητή Κουγέα το χρυσόβουλο του Κωνσταντίνου Παλατιολόγου, του Μαριμαρωμένου βασιλιά της ελληνικής παράδοσης και εκείνος το έβγαλε στο φως

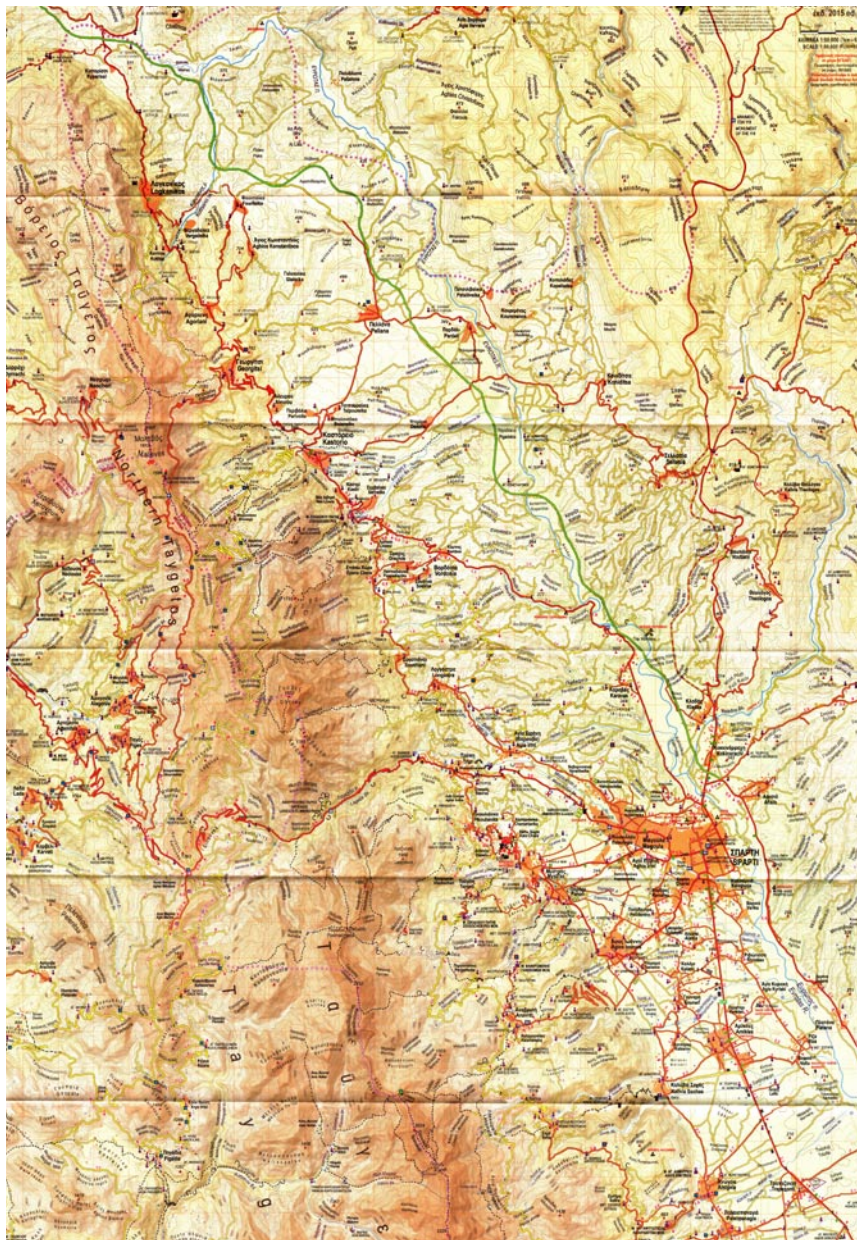
βασιλεία μου κύρις Ἀνδρόνικος ὁ Γεμιστὸς κατέχη ὁμοίως καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ περί τὸ Καστρίον χωρίον τὴν Βρύσιν μετὰ πάσης τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς, καὶ ἄρχη καὶ οὗτος αὐτοῦ καὶ κεφαλαιτικὴ ἰδίᾳ τε καὶ χωρὶς ἀπὸ τοῦ Καστρίου κεφαλαιτικίου καὶ παρὰ μηδενὸς τῶν ἀπάντων εἰς τοῦτο διανοχλούμενος, καὶ νέμῃται αὐτὸ κυρίως καὶ δεσποτικῶς ἔτι τε ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως, λαμβάνων ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰς συνήθεις τε καὶ τεταγμένες δόσεις αὐθεντικάς, καθὼς παρεδόθησαν τε καὶ παραδίδονται πρὸς αὐτὸν ἀπογραφικῶς, κἂν αὖξήσις ποτε εἰς αὐτὰς ἦτισοῦν εὐρίσκηται, τὴν τε ὑπὲρ κεφαλαιτικίου δηλονότι καταλογιζομένην καὶ τὴν τοῦ βιγλιατικοῦ καὶ τὰς μύζας ἀμφοτέρας τα τε ἐκεῖ ὄντα ἢ ἐσόμενα ἐξαλειμματικὰ στασία μετὰ καὶ τῆς προεuerγετηθείσης αὐτῷ γῆς παρὰ τῆς βασιλείας μου, τῆς ἀπὸ τῆς μητροπόλεως τρόπῳ ἀνταλλαγῆς περιελθούσης τῷ δημοσίῳ, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τὰς πάσας τε καὶ παντοίας δόσεις αὐθεντικάς....

Τῇ γοῦν ἰσχύι καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου ΛΟΓΟΥ τῆς βασιλείας μου καθέξουσιν ἑκάτερος τῶν εἰρημένων Γεμιστῶν, ὁ μὲν, τὸ Φανάριν, ὁ δέ, τὴν Βρύσιν λαμβάνοντες ἐξ αὐτῶν καὶ τὰς ἀναγεγραμμένας ἀπάσας δόσεις, ἐφ' ὅρῳ τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἀποδιδόντες καὶ τὴν ἀνήκουσαν ὑπὲρ τούτων δουλείαν, δεχόμενοι τε πάσας τὰς εἰρημένας δόσεις εἰς προσόδια καὶ οἰκονομίας αὐτῶν, ἄνευ τῆς οἴασοῦν ἀφαιρέσεως καὶ ἐκδουλεύωσιν.

Δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου ΛΟΓΟΥ τῆς βασιλείας μου καθέξουσιν ἑκάτερος τῶν εἰρημένων Γεμιστῶν, ὁ μὲν, τὸ Φανάριν, ὁ δέ τὴν Βρύσιν.... καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν ἐσόμενοι γνήσιοι παῖδες, ἄρρενές τε καὶ ἐξ ἀρρενογονίας κατὰ διαδοχὴν...

Καὶ εἰς τὴν περὶ τούτων μόνιμον καὶ διηνεκῇ τὴν ἀσφάλειαν γέγονε ὁ παρὼν χρυσόβουλλος ΛΟΓΟΣ τῆς βασιλείας μου, ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΝ τῆς νῦν τρεχούσης ἰνδικτιῶνος ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ του ἐξακισχιλιοστοῦ, ἐννακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ΕΒΔΟΜΟΥ (=1449) ἔτους ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημῆνατο κράτος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΕΝ ΧΩ ΤΩ ΘΩ ΠΙΣΤΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ
Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ +

Χάρτης της περιοχής του βόρειου Ταυγέτου

ΚΑΣΤΟΡΙ, ΚΑΣΤΑΝΙΑ, ΒΡΥΣΙΣ

Το Καστρίον έχει ταυτιστεί από τον Κουγέα με το σημερινό ομώνυμο χωριό του παλαιού δήμου Καστορίου Λακωνίας. Κατά τον ίδιο ερευνητή στην περιοχή του σημερινού Καστρίου υπάρχει τοποθεσία Βρυσιώτικα κοντά στο χωριό Καστανιά η οποία πιθανώς να ταυτίζεται με το χωριό της Βρύσεως. Την περιοχή διαρρέει και σήμερα το Βρυσιώτικο ποτάμι, πιθανόν ο ποταμός Βρυσιώτης που μνημονεύεται στα χρυσόβουλλα υπέρ της μονής της Παναγίας του Βροντοχίου.

Πότε αρχικά παραχωρήθηκε στον Γεώργιο Πλήθωνα ή Γεμιστό το χωρίον η Βρύσις, δεν είναι γνωστό, επειδή δεν διασώθηκε το σχετικό αργυρόβουλλο. Ο καθηγητής Κουγέας κρίνοντας από την παραχώρηση των δύο τιμαρίων (Φαναρίου και Βρύσεως) που αναφέρονται στο χρυσόβουλλο του Ιωάννη, εικάζει πως πρώτα παραχωρήθηκε η Βρύσις και ακολούθησε το Φανάρι. Δηλαδή ο δεσπότης Θεόδωρος ο Β΄ ο Παλαιολόγος παρεχώρησε την Βρύσιν, όταν εγκαταστάθηκε ο φιλόσοφος στον Μυστρά γύρω στα 1410 περίπου, στα πρώτα χρόνια της δεσποτείας του. Ύστερα αμείβοντας γενναιότερα τις υπηρεσίες του νεοπλατωνικού φιλοσόφου και νομοδιδάσκαλου, του παρεχώρησε το Φανάρι το 1427.

Σημαντικές αγροτικές- οικιστικές μονάδες στην Πελοπόννησο κατά τον 14^ο αι. ήταν και τα ζευγηλατεία μεγάλα δηλαδή αγροκτήματα τα οποία ανήκαν στο στέμμα και παραχωρούνταν συχνά σε μονές. Σύμφωνα με τα χρυσόβουλλα υπέρ της μονής της Παναγίας της Βροντοχίου, κτήση της μονής αποτελούσε **το ζευγηλατείον κοντά στον ποταμό Βρυσιώτη, το οποίο μάλιστα διέθετε μύλο με δύο φτερωτές, (δυόφθαλμο μύλωνα).**

«...ζευγηλατεῖον ὅπερ ἐστὶ πλησίον τοῦ ἐκεῖσε ποταμοῦ τοῦ λεγόμενου Βρυσιώτου ὅσον καὶ οἶον ἐστὶ μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ διοφθάλμου μύλωνος ...». Ο μύλος που υπήρχε μέσα στο ζευγηλατείο ήταν νερόμυλος που λειτουργούσε με τη βοήθεια του ποταμού Βρυσιώτη που διέρρηε την περιοχή.

Επιγραφή που βρέθηκε στο εσωτερικό του ναού του Αγίου Δημητρίου στον Μυστρά και διασώζει επισκοπική πράξη του μητροπολίτη Λακεδαίμονος Νείλου, χρονολογημένου στον Μάιο του 1339, παραδίδει ότι ο τελευταίος **εγκαθίδρυσε ζευγηλατεῖον στην περιοχή της Βρύσεως, το οποίο περιελάμβανε οικήματα και περιβόλι, οριοθετούμενο από δύο παραρρέοντες ποταμούς και ένα δρόμο. Οι παραρρέοντες ποταμοί είναι ο Βρυσιώτης και ο Καστανιώτης.**

«...ἐπεὶ δὲ ἐποίησα καὶ ζευγηλατεῖον περὶ τὴν βρύσιν, ὀφείλει εἶναι ἀπαρασάλευτον μετὰ τῶν οἰκημάτων καθὼς ἐστὶν ἰδιοπεριόριστον μετὰ τοῦ περιβολίου μέσῳ τῶν δύο ποταμῶν καὶ τῆς ὁδοῦ ἄνευ του δομεστίκου...».

Το τοπωνύμιο Βρύσις που αναφέρεται στο παρόν έγγραφο, γύρω από το οποίον ιδρύθηκε το ζευγηλατεῖον της μητρόπολης Λακεδαίμονος ταυτίζεται πιθανώς με το χωρίον της Βρύσεως, το οποίο στα 1428 παραχωρήθηκε στον Γεώργιο Πλήθωνα Γεμιστό.

Ότι υπήρχαν κτήσεις της μητρόπολης Λακεδαίμονος στην περιοχή της Βρύσεως επιβεβαιώνει και **η επισκοπική πράξη του μητροπολίτη Λουκά**, χρονολογημένη στα 1330, η οποία όπως και εκείνη του μητροπολίτη Νείλου, κείται εγχάρακτη σε έναν από τους κίονες του Αγίου Δημητρίου στον Μυστρά. «...τὰ κάτωθεν τῆς βρύσεως καθὼς εἰσὶν ἰδιοπεριόριστα μέσον τῶν δύο ποταμῶν ὅσα καὶ οἷα εἰσὶν...».

Ίσως έτσι εξηγείται η ονομασία που έχει και το σπηλαιώδες εκκλησάκι στον Πισαγιάννη, «η Παναγία του Λουκά».

Για το εκκλησάκι-σπήλαιο στον Πίσω Αη-Γιάννη γράφει ο Γιάννης Ρεξίνης σε χειρόγραφες σημειώσεις που έδωσε στη Δώρα Πελεκάνου: «Από ό,τι γνωρίζω από αφηγήσεις παππούδων μας, το σπήλαιον εκείνο, αρχικά εχρησιμοποιείτο για ασκηταριό σε παλαιές εποχές. Κάποιοι ιερομόναχοι στον βράχο έφτιαξαν εικόνες αγίων και πιθανώς να το είχαν και εκκλησάκι.

Μετά τους Τούρκους που κατέβηκαν οι παλιοί Καστανιώτες από τον Ταύγετο και το χωριό τους την Παλιά Καστανιά το αξιοποίησαν σε εξωκκλήσι

Η Παναγία του Λουκά, ο σπηλαιώδης ναός στην περιοχή Βρυσιώτικα, που εδώ και αιώνες υποδέχεται τους πιστούς. Η φωτογραφία είναι πρόσφατη.

που εορτάζει στις 23 Αυγούστου την απόδοση της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Εκεί ελέγето ότι ασκήτεψε κάποια χρονιά ένας Καστανιώτης προ του 1900 ονόματι Πετροβασίλης. Αυτός ο Πετροβασίλης εφρόντιζε τα χρόνια εκείνα το εκκλησάκι και πιθανόν τα αξιοποίησε σχετικά.

Θυμάμαι μικρός στο τέμπλο υπήρχαν εικόνες ενός αγιογράφου Ηλία Αλατσά από την Αναβρυτή. Την αναβαθμίδα κάτω από το κυπαρίσσι την καλλιεργούσε, την είχε σαν κήπο. Δίπλα δεξιά από το εκκλησάκι περίπου τριάντα μέτρα, υπάρχουν θέμέλια από κτίσματα της σκήτης. Στις πηγές του Πισαγιάννη που υπάρχουν όγκοι κτισμάτων, ελέγето ότι πολύ παλιά με την πτώση του νερού και με τα τεχνικά μέσα της εποχής λειτουργούσε υφαντήριο. Σήμερα λόγω κατολισθήσεων δεν υπάρχει εκείνος ο χώρος».

Συμπληρωματική μαρτυρία για την ύπαρξη μητροπολιτικών κτημάτων περί την Βρύσιν συνιστά και η πληροφορία που παρέχει το χρυσό-

βουλλο του Κων/νου ΙΑ΄ του 1449, ότι ο Ανδρόνικος Γεμιστός μαζί με το χωρίον της Βρύσεως θα ελάμβανε επίσης γαίες που ανήκαν παλαιότερα στην μητρόπολη και είχαν πλέον περιέλθει στο δημόσιο.

Ο Καστανιώτης Γιάννης Ρεξίνης έχει ακούσει από τους παππούδες του, πως στη Ρεξιναΐκη σπηλιά που είναι στο Βρυσιώτικο είχε μείνει ο Γεμιστός. Αυτό συμφωνεί απολύτως με το χρυσόβουλλο των Παλαιολόγων με το οποίο παραχωρούσαν στον Γεώργιο Γεμιστό την Βρύσιν και το Φανάρι τα οποία μετά τον θάνατο του Γεμιστού προσεκυρώθηκαν με άλλο χρυσόβουλλο στους γιους του, Ανδρόνικο και Δημήτριο. Η Βρύσις δηλαδή η Καστανιώτικη περιοχή, περιήλθε στον Ανδρόνικο Γεμιστό, ενώ στον έτερο γιο Δημήτριο, περιήλθε το Φανάρι. Στη Ρεξιναΐκη σπηλιά, το κάτω μέρος χαμηλά, δηλαδή τη φυσική σπηλιά, τη χρησιμοποιούσε η οικογένεια για κατάλυμα για ίδιους και μαντρί για τα ζώα.

Στο επάνω μέρος υπήρχε άνετος χώρος, λαξευμένος από ανθρώπινο χέρι, πολύ προσεκτικά, γεγονός που δείχνει πως δεν ετοιμάστηκε ο χώρος για αγροτοκτηνοτρόφους. Η πρόσβαση στον χώρο αυτό ήταν αδύνατη χωρίς κινητές σκάλες φτιαγμένες από ξύλα ή σκοινιά. Άρα αυτοί που διέμεναν εκεί ήταν προστατευμένοι από κάθε κακόβουλη επίθεση.

Η γύρω εγγύς και ευρύτερη περιοχή είναι «κητώεσσα» έχει δηλαδή πολλά σπήλαια όπου εύρισκαν καταφύγιο οι άνθρωποι όταν κινδύνευαν από επιτιθέμενους. Ο Γιάννης Ρεξίνης σε χειρόγραφό του θυμάται και γράφει από τη ραψωδία δ΄ της Οδύσσειας τους δύο πρώτους στίχους:

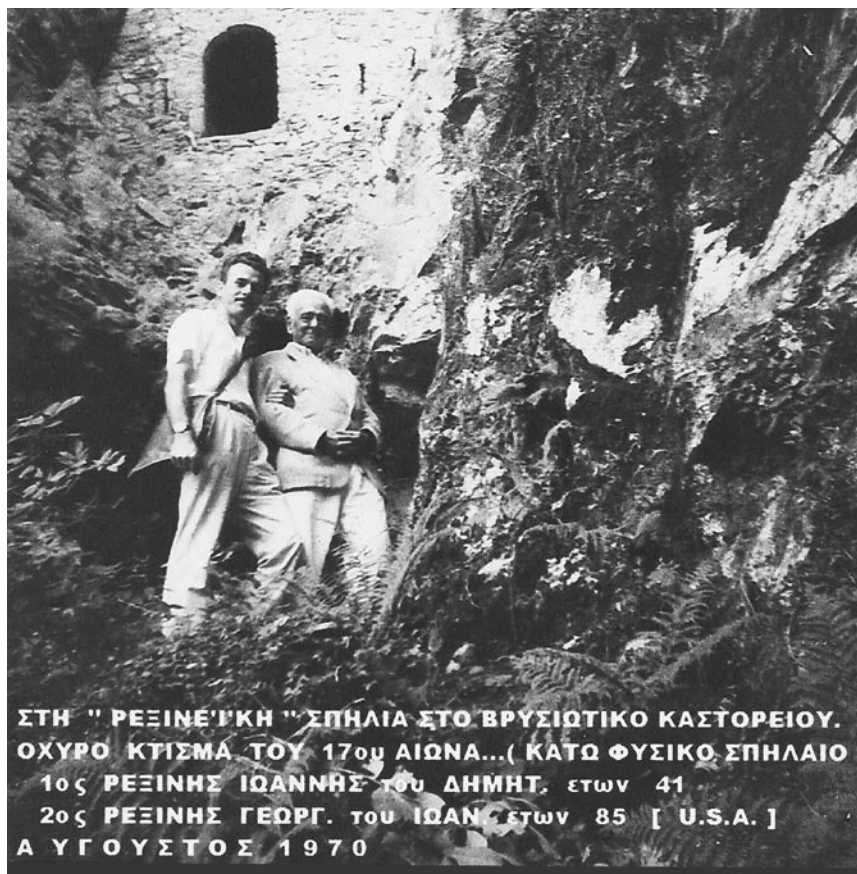
«οἱ δ' ἴζον κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν,
πρὸς δ' ἄρα δώματ' ἔλων Μενελάου κυδαλίμοιο»

Δηλαδή, έφθασαν στην γεμάτη από σπήλαια, κοίλη Λακεδαίμονα και τράβηξαν ίσα στο παλάτι του τιμημένου Μενελάου.

Ο Γιάννης Ρεξίνης σε συνέντευξή του στον Γ. Λαγανά λέει:

«Στην εποχή της Τουρκοκρατίας οι Καστανιώτες ζούσαν στην περιοχή Βρύσες (Βρυσιώτικα), εδώ κάτω ζούσαν μόνο λίγοι κολλήγοι στη δούλεψη των Τούρκων και οι φόρο-εισπράκτορες που έπαιρναν τις προσόδους για λογαριασμό του οθωμανικού κράτους. Σιγά-σιγά το χωριό επεκτάθηκε προς την περιοχή του Λάτα, την περιοχή Μπουρσάκα και στον Αγιώργη, εκκλησιά δεν έφτιαξαν στα Βρυσιώτικα, γιατί το έδαφος βυθιζόταν.

...Το Καμάρι ήταν μια όμορφη γειτονιά από εδώ περνούσε ο δρόμος για το βουνό, από εδώ και ο δρόμος για τις πηγές του Αγιάννη. Ερχόντουσαν

παρέες από το χωριό αλλά και αλλά μέρη, όπου γλεντούσαν με οργανοπαίχτες που ήταν αρκετοί και κάνανε γιουβέτσια και πηγαίναν εκεί και γινότουσαν χοροί. Στις 23 Αυγούστου γινότανε μεγάλο πανηγύρι στο εκκλησιάκι του πίσω Αγιάννη. Εκεί παλιά ήτανε μοναστήρι και μονάζαν μοναχοί»..

Για την ίδια περιοχή, ο Διον. Ι. Σιγαλός στο βιβλίο του «Η Σπάρτη και η Λακεδαίμων» γράφει εκτός των άλλων: «Σήμερον ή θέσις, όπου ἄλλοτε τὸ χωριὸ Βρύσις λέγεται Βρυσιώτικα, δηλ. κῆποι καὶ χωράφια ἀνήκοντα στὸ χωριὸ Βρύσις. Εἰς τὸν τόπον ἔνθα τὸ ἐγκαταλειφθὲν χωριὸ ἀνευρίσκονται λείψανα οἰκιακῆς χρήσεως (πίθιοι κ.λπ.) καὶ ἐρείπια οἰκιῶν καὶ ἐκκλησιῶν εἰς τὴν θέσιν λεγομένην Βρυσιώτικα καὶ Ἐπάνω Καστα-

Ο ΑΙ ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΛΙΑ
Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΔΕΞΑΜΕΝΗ

Ο Πισαγιάννης σε φωτογραφία από άλμπουμ του Γ. Λάττα του έτους 1932, που διασώθηκε χάρη στη φροντίδα του Γιάννη Αρφάνη.

νιά. Οί κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐκείνου ἐγκαταλείψαντες τοῦτο ὡς ἐκ τῆς ὀρεινῆς θέσεώς του ἢ ἔνεκα καθιζήσεων τοῦ ἐδάφους ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ παρακείμενα χωριά Γεωργίτσι, Καστανιά, καὶ Καστρί, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων κατέχουν τὰς ιδιοκτησίας, χωράφια, κήπους κ.λπ. τῆς Βρύσης καὶ τὰ ὀνομάζουν Βρυσιώτικα».

Αξίζει να αναφερθεί εδώ πως σύμφωνα με τον Λογκανικιώτη αρχαιολόγο κ. Λεωνίδα Σουχλέρη, στη μελέτη του «Η Αγόριανη της βόρειας Λακεδαίμονας. Από τους Παλαιολόγειους χρόνους έως και την επανάσταση του 1821» η Καστανιά ταυτίζεται με τη Βρύση, βυζαντινό οικισμό που αναφέρεται σε ένα χρυσόβουλλο, του 1428, του Βυζαντινού αυτοκράτορα Ιωάννη Παλαιολόγου, με το οποίο «ὁ οἰκεῖος τῆς βασιλείας μου κυρ Γεώργιος ὁ Γεμιστός, ...ἵνα ἔχη τὸ περὶ τὸ Καστρίον χωρίον, τὴν Βρύ-

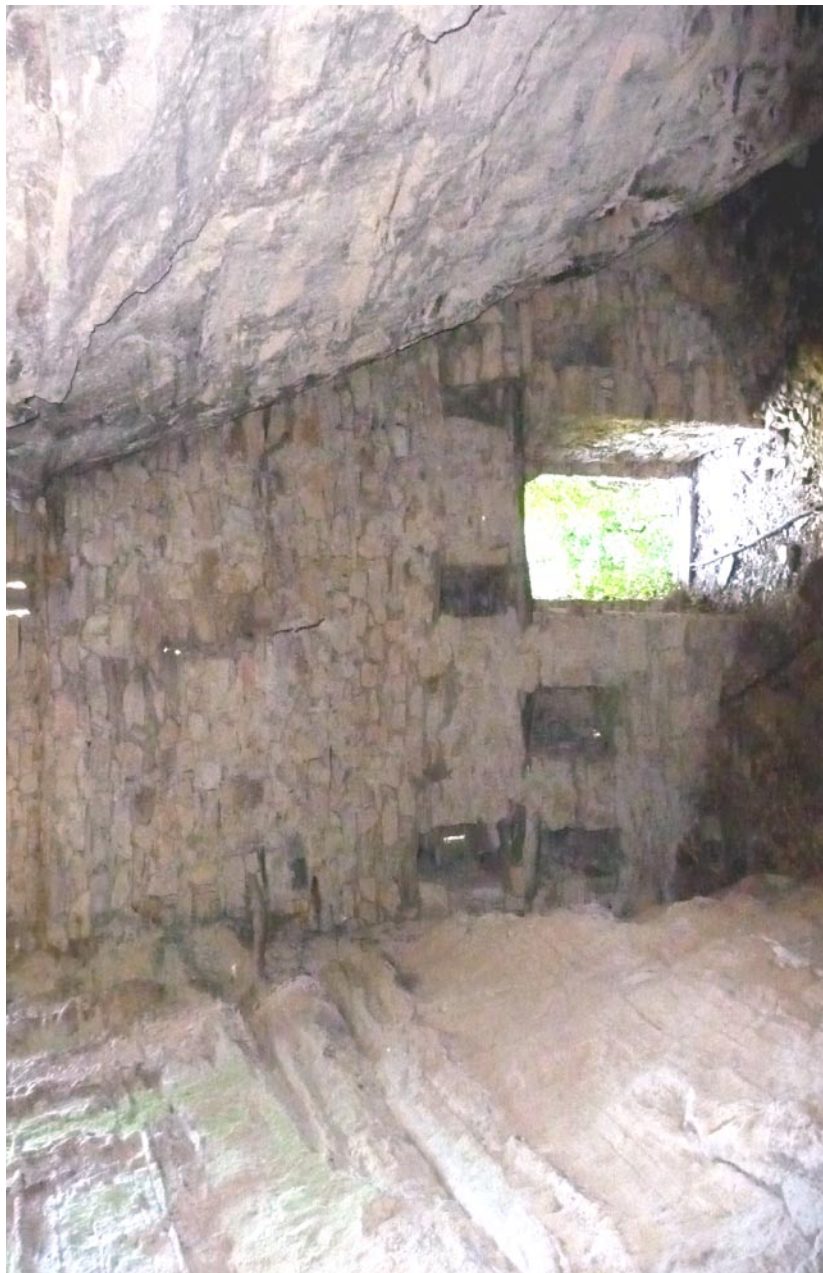
σιν, μετὰ τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ πᾶσαν καὶ παντοίαν ἀποφέρηται καὶ ἀποκερδαίνῃ πρόσδοδον...».

Και ἓνα ἀργυρόβουλλο, τοῦ 1450, τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου μετὰ τοῦ οὗ οἱ γιοὶ τοῦ Γεωργίου Γεμιστοῦ «κύρις Ἀνδρόνικος ὁ Γεμιστὸς κατέχῃ ὁμοίως καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ περὶ τὸ Καστρίον χωρίον τὴν Βρύσιν μετὰ πάσης τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς, καὶ ἄρχῃ οὗτος αὐτοῦ καὶ κεφαλαιτικῆ καὶ παρὰ μηδενὸς τῶν ἀπάντων εἰς τοῦτο διανοχλούμενος, καὶ νέμῃται αὐτὸ κυρίως καὶ δεσποτικῶς...».

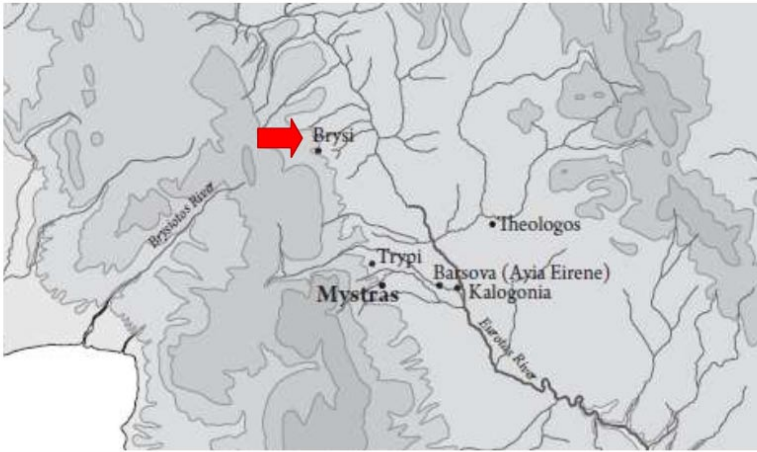
Ὁ καθηγητὴς Σπ. Λάμπρου γράφει γιὰ τὴν Βρύσιν: «Ἀνευρέθη καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κουγέα τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδώρησε οὗτος εἰς τὸν Γεμιστὸν καὶ τοὺς κληρονόμους τοῦ τὰς προσόδους δύο χωρίων, τοῦ Φαναριοῦ καὶ τῆς Βρύσης. Περὶ τῆς θέσεως τοῦ χωρίου «Βρύσις», τὸ ὅποιον ἔκειτο κατὰ τὸ χρυσόβουλλον βορείως τοῦ χωρίου Καστριοῦ, πολὺς ἐγένετο λόγος, ἄλλοι ἄλλοι τοποθετοῦντες τοῦτο.

Περὶ τοῦ Καστριοῦ καὶ τῆς θέσεως τούτου πολλάκις προηγουμένως ὠμιλήσαμεν καθὼς καὶ περὶ τοῦ κάστρου τοῦ (σελ. 322). Τὸ χωρίον «Βρύσις» ἔκειτο ἀκριβῶς μεταξὺ Γεωργιτίου καὶ Καστριοῦ δυτικῶς τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως Καστανιάς ἐπὶ τῆς ἐκεῖ ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Ταυγέτου. Ἀπὸ τὸ χωρίον ἐκεῖνο ὠνομάζετο Βρυσιώτικος (καὶ ἀκόμη διατηρεῖ τὸ ὄνομά του, ἂν καὶ σήμερον φέρεται καὶ μὲ τὸ ὄνομα Καστανιώτικος) ὁ ἐκεῖθεν κατερχόμενος ὁρμητικὸς παραπόταμος τοῦ Εὐρώτα, τὸν ὁποῖον ἀναφέρουν τὰ χρυσόβουλλα τῶν Ἀνδρονίκων τῆς μονῆς Βροντοχίου τοῦ Μυστρά. Σήμερον ἡ θέσις, ὅπου ἄλλοτε τὸ χωριὸ Βρύσις λέγεται Βρυσιώτικα, δηλ. κῆποι καὶ χωράφια ἀνήκοντα εἰς τὸ χωριὸ «Βρύσις». Εἰς τὸν τόπον ἔνθα τὸ ἐγκαταλειφθὲν χωριὸ ἀνευρίσκονται λείψανα οἰκιακῆς χρήσεως (πίθοι κ.λπ.) καὶ ἐρείπια οἰκιῶν καὶ ἐκκλησιῶν εἰς τὴν θέσιν λεγομένην Βρυσιώτικα καὶ Ἐπάνω Καστανιά. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐκείνου ἐγκαταλείψαντες τοῦτο ὡς ἐκ τῆς ὀρεινῆς θέσεώς του ἢ καὶ ἔνεκα καθιζήσεων τοῦ ἐδάφους, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ παρακείμενα χωριά Γεωργίτσι, Καστανιά καὶ Καστρί, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων σήμερον κατέχουν τὰς ιδιοκτησίας, χωράφια, κήπους κ.λπ. τῆς Βρύσης καὶ τὰ ὀνομάζουν Βρυσιώτικα.

Ἡ δωρεὰ ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων τῆς Βρύσης εἰς τὸν Γεμιστὸν μᾶς ἐμβάλλει εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ οἰκογένεια τούτου κατήγετο ἀπὸ τὴν «Βρύσιν» καὶ πολὺ πιθανὸν ἐκεῖ νὰ εἶχε γεννηθῇ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Γεμιστὸς,

Το εσωτερικό της Ρεξινάικης σπηλιάς όπως είναι σήμερα σε φωτογραφία του Β. Λαγανά

Χάρτης 5. Τμήμα της ευρύτερης περιοχής του Βόρειου Ταυγέτου. Με το κόκκινο βελάκι επισημαίνεται η θέση της Βρύσης.

[Από τον τόμο: Sharon E. J. Gerstel (εκδ.), *Viewing the Morea Land and People in the Late Medieval Peloponnese* [Dumbarton Oaks Research Library and Collection], Washington 2013, 344, εικ. 9 (Λεπτομέρεια)].

ό οποίος τόσοσν συνεδέετο μὲ αὐτήν. Προηγούμενως ἐπίσης διὰ χρυσοβούλλου εἶχον δωρηθῇ τὰ ἴδια χωρία εἰς τὸν Γεμιστὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η΄ Παλαιολόγου: «Διαλαμβάνω, ἵνα ἔχη τὸ περὶ τὸ Καστρίον χωρίον Βρύσιν μετὰ τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ πᾶσαν ἀποφέρεται καὶ ἀποκερδαίνει πρόσδοον τὴν τε ὑπὲρ τοῦ κεφαλατικίου δῆλον ὅτι καὶ τὰς δύο μύζας... Τὸ περὶ τὸ Καστρίον χωρίον Βρύσιν μετὰ πάντων τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ ἄνευ τῆς ὑπὲρ τοῦ ᾽Εξαμιλίου...». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεμιστοῦ προσεπικυρώθησαν δι' ἑτέρου χρυσόβουλλου εἰς τοὺς υἱούς του Δημήτριον τὸ Κάστρον (Μεσσηνίας) εἰς δὲ τὸν Ἀνδρόνικον νὰ κατέχη τὸ περὶ τὸ Καστρίον χωρίον Βρύσιν (Λάμπρου Παλαιολόγει-α)».

ΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΒΡΥΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΟΝΗ ΒΡΟΝΤΟΧΙΟΥ

*Τα στοιχεία λήφθηκαν από τη διδακτορική διατριβή του Δ. Θ. Βαχαβιώλου,
“Η Ιστορία της Μητρόπολης Λακεδαιμονίας κατά τη Βυζαντινή Περίοδο”,
Ιωάννινα 2014, σελ. 202-208.*

Η μητρόπολη κατείχε ακόμα καλλιεργούμενες εκτάσεις καθώς και κάποια οικήματα για τη φύλαξη και την εκμετάλλευση της αγροτικής παραγωγής στον οικισμό Βρύση, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα επιγραφικά τεκμήρια. Ο οικισμός αυτός έχει διαπιστωθεί ότι βρισκόταν στην ευρύτερη περιοχή του σημερινού οικισμού Καστόρειον, της σημερινής δημοτικής ενότητας Πελλάνας, στη Βόρεια Λακωνία. Στην περιοχή αυτή είναι γνωστό ότι η αυτοκρατορική κυβέρνηση και οι διοικητικές αρχές του Δεσποτάτου είχαν φροντίσει να παραχωρήσουν καλλιεργήσιμες εκτάσεις τόσο στη Μονή Βροντοχίου, ένα από τα ισχυρότερα μοναστήρια του Μυστρά, όσο και στην οικογένεια του Γεωργίου Γεμιστού (Πλήθωνος).

Φαίνεται, λοιπόν, ότι η περιοχή της Βρύσης ήταν αρκετά εύφορη και πλουτοπαραγωγική, με αποτέλεσμα ισχυροί εκκλησιαστικοί θεσμοί και κοσμικοί παράγοντες να διεκδικούν κάποια έκταση στην περιοχή αυτή. Για αυτό τον λόγο, άλλωστε, κάποιοι τοπικοί άρχοντες, ο Πλατυντέρης και οι αδελφοί Ελαδάδες, επιχείρησαν ανεπιτυχώς να καταπατήσουν τα κτήματα της μητρόπολης στην περιοχή αυτή κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1320, εκμεταλλευόμενοι τις προσωπικές τους σχέσεις με τον μητροπολίτη Γρηγόριο Βουτά καθώς και την φιλαργυρία του συγκεκριμένου ιεράρχη. Αργότερα, ο μητροπολίτης Νείλος φρόντισε να καταστήσει τα περιουσιακά στοιχεία της μητρόπολης στην περιοχή της Βρύσης ζυγολατείο, γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1330, ώστε να εξασφαλίσει

ορισμένα φορολογικά προνόμια.

Ωστόσο, η μητρόπολη Λακεδαιμονίας αντάλλαξε σε άδηλη στιγμή τα περιουσιακά της στοιχεία στην περιοχή αυτή με καλλιεργήσιμες εκτάσεις σε άγνωστη περιοχή του Δεσποτάτου. Η πληροφορία αυτή απορρέει από το χρυσόβουλλο που απολύθηκε το 1449 από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Παλαιολόγο (1449 – 1453), προκειμένου να επικυρωθεί υπέρ των υιών του Γεωργίου Γεμιστού (Πλήθωνος) παλαιότερη δωρεά, η οποία είχε γίνει σε αυτούς από τον δεσπότη του Μυστρά Θεόδωρο Β΄ Παλαιολόγο (1407- 1443).

Ο αυτοκράτορας αποφάσισε, μεταξύ άλλων, να επεκτείνει την κτηματική περιουσία του Ανδρόνικου Γεμιστού, ενός εκ των υιών του Γεωργίου Γεμιστού (Πλήθωνος), στην περιοχή της Βρύσης, **με την προσθήκη όσων καλλιεργήσιμων εκτάσεων είχαν περιέλθει στο Δημόσιο εξ ανταλλαγής από την μητρόπολη Λακεδαιμονίας**. Η μαρτυρία αυτή είναι αρκετά ενδιαφέρουσα, αν και δεν είναι γνωστό τίποτα σχετικά με το πότε και κάτω από ποιες συνθήκες η μητρόπολη αποφάσισε να ανταλλάξει τα περιουσιακά της στοιχεία στην περιοχή αυτή με δημόσια γη σε άλλο σημείο του Δεσποτάτου.

Ενδεχομένως, το ίδιο το δημόσιο να είχε ζητήσει την ανταλλαγή αυτή, ώστε να εξασφαλίσει καλλιεργήσιμες εκτάσεις για τους στρατιώτες των φρουρίων της περιοχής.

Σε κάθε περίπτωση, η ανταλλαγή αυτή φαίνεται ότι δεν είχε συμβεί πολύ καιρό πριν από την απόλυση του προαναφερθέντος χρυσόβουλλου λόγου, δεδομένου ότι ο αυτοκράτορας αναφέρεται στο παλαιότερο καθεστώς κυριότητας των κτημάτων αυτών, για να τα προσδιορίσει.

Τέλος, η μητρόπολη διατηρούσε καλλιεργούμενες εκτάσεις και στις θέσεις **Σαπικοί, Αγία Βαρβάρα και Βουνό**. Η πρώτη από τις θέσεις αυτές, δηλαδή η θέση Σαπικοί, πιστεύεται ότι ταυτίζεται με το **τοπωνύμιο στοῦ Σαπικοῦ τοὺς κάμπους που απαντάται στο Χρονικό του Μορέως**.

Ο γεωγραφικός προσδιορισμός της θέσης αυτής έχει απασχολήσει αρκετούς ερευνητές, ορισμένοι από τους οποίους έχουν επιχειρήσει να την εντοπίσουν στο αρκαδικό οροπέδιο της Ασέας και άλλοι ανάμεσα στο χωριό Περιβόλια και στον συνοικισμό Τσιπουρέικα στην περιφέρεια της άνω κοιλάδας του Ευρώτα.

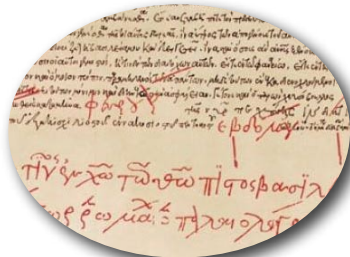
Σε κάθε περίπτωση, είναι φανερό ότι η θέση αυτή βρισκόταν βορει-

ότερα ή βορειοδυτικότερα του προαναφερθέντος οικισμού της Βρύσης, όπου η μητρόπολη διατηρούσε, τουλάχιστον για ένα διάστημα, ορισμένες καλλιεργούμενες εκτάσεις και κάποια οικήματα.

Αντίθετα, η ταύτιση των θέσεων Αγία Βαρβάρα και Βουνό δεν έχει επιχειρηθεί ακόμα, εξαιτίας της έλλειψης οποιουδήποτε σχετικού στοιχείου. Εξάλλου, τα τοπωνύμια αυτά είναι αρκετά κοινά σε διάφορες περιοχές του ελληνικού χώρου.

Παρ' όλα αυτά, έχει ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι τα τοπωνύμια αυτά συναντούνται, μεταξύ άλλων, **και στην ευρύτερη περιοχή του σημερινού οικισμού Καστόρειο**, όπου η μητρόπολη είναι γνωστό ότι διατηρούσε καλλιεργήσιμες εκτάσεις και οικήματα.

Πρόκειται για καλλιεργήσιμες εκτάσεις σε μία σχετικά μαλακή πλευρά μίας από τις πτυχώσεις του κυρίου ορεινού όγκου του Βόρειου Ταυγέτου, όπου έχουν εντοπιστεί ερείπια μοναστηριακών ιδρυμάτων και ναών καθώς και ναωνύμια, στοιχεία που προσφέρουν ισχνές μαρτυρίες για την παλαιότερη ιστορία της περιοχής. Μάλιστα, ένα από τα αναστυλωμένα ερειπωμένα ναΐδρια της περιοχής τιμάται επ' ονόματι της Αγίας Βαρβάρας, το οποίο βρίσκεται σε ένα αρκετά εύφορο τμήμα της.

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΒΡΟΝΤΟΧΙΟΥ

*Τα στοιχεία λήφθηκαν από τη διδακτορική διατριβή του Παν. Περδικούλια:
“Τα χρυσόβουλλα του νοτιοδυτικού παρεκκλησίου του ναού της Οδηγήτριας
στον Μυστρά. Τοπογραφία και ζητήματα γαιοκτησίας”,
Καλαμάτα, 2018.*

Οι χρυσόβουλλοι λόγοι του 1314/15 και του 1318 είναι σχεδόν πανομοιότυποι και κατοχυρώνουν τα δικαιώματα της μονής της Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας τοῦ Βροντοχίου στην ακίνητη περιουσία που της ἔχει ἤδη εκχωρηθεῖ και αποτελείται ἀπὸ μετόχια και κτήματα με ὅλα ὅσα περιλαμβάνονται σε αὐτά (πάροικοι, δένδρα, μύλοι), καθὼς και τυχόν δικαιώματα που συνοδεύουν την ἀπόκτησή τους (π.χ. δικαιώματα ἀρδευσης ἀπὸ ὁμορους ποταμούς).

Στα χρυσόβουλλα απαντοῦν τοπωνύμια με την ἀκόλουθη σειρά: ο ποταμός Βρυσιώτης, ἡ τοποθεσία τῶν Καλυβιτῶν, ο Μυζηθρᾶς, τὸ ἀγρίδιο Δραγοβιαστὸν κ. ἄ.

Στὸ ζευγηλατεῖον στην περιοχή του ποταμοῦ τοῦ λεγομένου Βρυσιώτου ἡ μονή Βροντοχίου ἐμφανίζεται νὰ κατέχει ζευγηλατεῖον και ἓνα μύλο δυόφθαλμον. Ὁ μύλος χαρακτηρίζεται δυόφθαλμος ἐπειδὴ ἔφερε δύο ζεύγη ἀπὸ μυλόπετρες (δύο «μάτια»).

Σε ἐγγραφα της Παλαιολόγειας περιόδου που ἀφοροῦν στην κατοχή ἢ παραχώρηση γαιῶν στην νοτιοανατολική Πελοπόννησο γίνεται ἀναφορά στη θέση Βρύσις, ἡ οποία ἄλλοτε παραδίδεται ὡς ἀπλὸ τοπωνύμιο χωρίς περαιτέρω προσδιορισμὸ και ἄλλοτε ὡς ὄνομα χωρίου.

Στα χρυσόβουλλα και τα ἀργυρόβουλλα υπέρ των Γεμιστῶν παραδίδεται ὅτι τὸ χωρίον Βρύσις βρίσκεται περὶ τὸ Καστρίον.

Ὁ συγκεκριμένος προσδιορισμὸς ὀρίζει με ἀκρίβεια τὴ θέση της παρὰχωρούμενης κτήσης και πιθανότατα ἀποτελεῖ ἐνδειξη ὅτι τὸ Καστρί

κατά τη συγκεκριμένη περίοδο υπήρξε σημαντικό πόλισμα της Λακεδαιμόνος. Οι ιστορικοί της Αλώσεως το αναφέρουν ως πόλιν, χωρίον, πολίχνιον, πόλισμα, φρούριον.

Ο οικισμός της Βρύσης ή η ανάμνησή του πιθανότατα επιβίωσε έως και την πρώτη τουρκοκρατία. Σε χάρτη του Battista Agnese (1554) σημειώνεται η Βρύση (vrissi) ανάμεσα στους οικισμούς Αγόριανη (gorenes) και Καστρί (castri). Το τοπωνύμιο κατά την περίοδο που ακολουθεί εξαφανίζεται, ενώ στην ίδια περιοχή εμφανίζεται στις πηγές του επόμενου αιώνα το χωριό Καστανιά, το οποίο το 1921 μετονομάζεται σε Καστόρειον.

Με την οθωμανική κατάκτηση οι Βρυσιώτες εγκατέλειψαν τον βυζαντινό οικισμό και αναζήτησαν καταφύγιο ψηλότερα στον Ταύγετο, όπου δημιουργείται μια νέα οικιστική ενότητα γνωστή σήμερα ως Παλαιά ή Επάνω Καστανιά. Αργότερα πιθανόν μέσα στον 17ο αιώνα όταν το αίσθημα της ασφάλειας στην τουρκοκρατούμενη ύπαιθρο ισχυροποιείται, οι κάτοικοι επανεγκαθίστανται στη θέση του σημερινού χωριού μεταφέροντας την ονομασία Καστανιά και στον νέο οικισμό υπό την οποία απαντά στις πηγές στο β' μισό του ίδιου αιώνα. Στο διάστημα που μεσολαβεί, φαίνεται ότι σταδιακά ξεχνιέται το παλαιότερο κυριώνυμο Βρύσις το οποίο θα συγγεόταν συχνά και με ομώνυμες πηγές και κρήνες της περιοχής, και διατηρείται η ανάμνηση μιας παλαιάς χώρας, της Παλιόχωρας.

Ο Βρυσιώτης ποταμός διέρχεται ανάμεσα στα Βρυσιώτικα και την Παλιόχωρα. Το βρυσιώτικο ρέμα έως σήμερα παραμένει ο μεγαλύτερος υδατοπαροχέας στην περιοχή με συνεχή ροή καθόλη τη διάρκεια του χρόνου, γεγονός που μέχρι πριν μερικές δεκαετίες, επέτρεπε τη λειτουργία σε ετήσια βάση μεγάλου αριθμού υδρομυλικών εγκαταστάσεων, όπως μαρτυρούν τα κτηριακά κατάλοιπα κοντά στις όχθες του¹.

Η περιοχή της Βρύσεως φαίνεται ότι καθόλη τη διάρκεια του 14ου αιώνα έλκει το ενδιαφέρον τοπικών εκκλησιαστικών καθιδρυμάτων και των επισκοπικών αρχών. **Σήμερα μοναδικός μάρτυρας της βυζαντινής παρουσίας στην περιοχή είναι ο αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου σπηλαιώδης ναός βόρεια του χωριού του Καστορείου, στη βόρεια απόκρημνη όχθη του Βρυσιώτικου ρέματος και σχεδόν απέναντι από τη θέση Παλιόχωρα.**

Το όνομα με το οποίο προσδιορίζεται η θέση όπου βρίσκεται η κτήση

της μονής Βροντοχίου *ή τοποθεσία ή λεγομένη τῶν Καλυβιτῶν* κατά πάσα πιθανότητα προήλθε από το προσωνύμιο που έφερε ο τοπικός πληθυσμός λόγω της διαμονής τους σε ταπεινές, πρόχειρες κατοικίες, καλύβαι. Ως κύρια ενασχόλησή τους θα είχαν την καλλιέργεια της γης και πιθανότατα ζούσαν υπό το καθεστώς του παροίκου.

Δεδομένου ότι η καλύβη ενέχει και την σημασία της πρόχειρης κατοικίας, *δεν αποκλείεται να νοείται ως καλυβίτης ο αγρότης που μετακινείται εποχικά σε συγκεκριμένη τοποθεσία όπου διαμένει και εργάζεται προσωρινά (νομάδες βοσκοί, εποχικοί εργάτες γης κ.ά.).*

Ενδεχομένως, στη συγκεκριμένη οικιστική εγκατάσταση τα καταλύματα βρίσκονται σε απόσταση μεταξύ τους διασκορπισμένα σε μία ευρύτερη περιοχή, η οποία προσδιορίζεται στα χρυσόβουλλα ως τοποθεσία τῶν Καλυβιτῶν. Τα κτήματα αυτά *περὶ* τοὺς Καλυβίτας καταγράφονται μαζί με άλλες ιδιοκτησίες της μονής που βρίσκονται *περὶ τὴν Βρύσιν, περὶ τὸν ἅγιον Στέφανον, περὶ τὴν Βάρσοβαν, περὶ τὴν Τρύπην, εἰς τὴν Καλογωνίαν και περὶ τὸν Θεολόγον.*

Η χωροθέτηση της Βρύσης, πλησίον της Μυστριώτικης στράτας διευκολύνει την επικοινωνία της τόσο με την πρωτεύουσα της βυζαντινής επαρχίας της Πελοποννήσου, τον Μυζηθρά, όσο και με τα κάστρα της κεντρικής Πελοποννήσου.

1. Να σημειωθεί εδώ πως στην περιοχή υπάρχει και το τοπωνύμιο “Κουτσομύλια”. Για το τοπωνύμιο βλέπε και Θεοδ. Πελεκάνου-Δαρειώτη *”Τοπωνύμια και Μικροτοπωνύμια της Καστανιάς”*, 2022, σελ.47.

Ο μοναστηριακός μύλος στον Αγιο-Μάμα. Εδώ σε παλιότερη φωτογραφία. Να σημειωθεί πως αναφέρεται στα 1699 σε έγγραφο του ηγουμένου της Μονής Καστρίου προς τον Grimani.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΙ ΚΑΙ Η ΚΑΣΤΑΝΙΑ ΣΕ ΟΘΩΜΑΝΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΙΧΑ

Τα στοιχεία λήφθηκαν από το άρθρο του Ηλ. Κολοβού στην έκδοση του Πολιτιστικού Συλλόγου Καστορείου “Ο Πολυδεύκης”, τ. 70, σελ. 12-13.

Ο κ. Κολοβός είναι Διευθυντής Ερευνών στο Ίδρυμα Ερευνών και έλκει εκ μητρός την καταγωγή από το Καστρί

Ενώ ολοκληρώσαμε την εργασία Καστόρι> Καστανιά> Βρύσις, και τυπώσαμε μερικά δοκίμια, διαβάσαμε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον στον «Πολυδεύκη» (τ. 70 σελ.12-13) το εξαιρετικό άρθρο του Ηλία Κολοβού με τίτλο «*Το Καστρί και η Καστανιά στα παλιά τεφτέρια των Οθωμανών σουλτάνων*». Το άρθρο έχει ιδιαίτερη αξία γιατί στηρίχτηκε στα οθωμανικά κατάστιχα που ο ίδιος ο συγγραφέας ανακάλυψε στην Κωνσταντινούπολη.

Να σημειώσουμε επίσης πως στη μελέτη του κ. Περδικούλια, από την οποία σχετικό απόσπασμα καταγράφουμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, οδηγηθήκαμε από τη σχετική αναφορά του από τον κ. Κολοβό.

Από το άρθρο του κ. Κολοβού προκύπτει πως η Καστανιά δεν ταυτίζεται απολύτως με τη Βρύση, αφού συνυπήρχαν κατά την περίοδο που αναφέρεται σ’ αυτό.

Να σημειωθεί εν προκειμένω πως η οθωμανική καταγραφή των ετών 1568-1574 είναι κατά περίπου 240 χρόνια μεταγενέστερη των χρυσόβουλων (χρυσόβουλλοι λόγοι του 1314/15 και του 1318) της Μονής Βροντοχίου που αναφέρονται στη διατριβή του κ. Περδικούλια.

Παραθέτουμε σχετικά αποσπάσματα που προσφέρουν σημαντικές πληροφορίες:

“...Το Καστρί μάς είναι γνωστό για την αντίσταση που προέβαλε το 1460 μ.Χ. στον ίδιο τον Οθωμανό σουλτάνο Μεχμέτ Β, τον Πορθητή της Κωνσταντινούπολης”...

...”Εκατό χρόνια αργότερα, στα χρόνια του σουλτάνου Σελίμ Β΄ (1568-1574), λίγες σελίδες σε ένα παλιό τεφτέρι γραμμένο στα οθωμανικά τουρκικά,...απογράφουν το Καστρί ως ένα μεγάλο χωριό... Η σειρά απογραφής έχει ενδιαφέρον για να βεβαιωθούμε για την τοπογραφία.

Πριν το Καστρί, απογράφηκε στο οθωμανικό κατάστιχο το Γιωργίτσι (Yorgic) και η Αγόριανη (Goranus) και αμέσως μετά η Βρύση (İvrisi).

Πρόσφατα, ο κ. Παναγιώτης Περδικούλιας μελέτησε αναλυτικά στη δι-ατριβή του τις αναφορές στον βυζαντινό οικισμό της Βρύσης, που αναφέρεται σε χάρτη του 1554 του Battista Agnese ανάμεσα στους οικισμούς Αγόριανη [Gorenes] και Καστρί [Castrì]) και χωροθετείται κοντά στο Βρυσιώτικο ποτάμι, στο ποτάμι με το τρεχούμενο και σήμερα νερό βόρεια της Καστανιάς, όπου και ο βυζαντινός σπηλαιώδης ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου, συσχετιζόμενος, ίσως, και με την τοποθεσία Παλαιόχω-ρα στο δυτικό άκρο του σημερινού οικισμού.

Γνωρίζουμε επίσης ότι στην εύφορη περιοχή της Βρύσης είχαν γαιοκτη-σίες, στα τελευταία χρόνια του Βυζαντίου, η μητρόπολη Λακεδαιμονίας, το μοναστήρι του οσίου Νίκωνα, το Βροντόχι στο Μυστρά, ενώ το «χωρί-ον Βρύση», «περί το Καστρίον» είχε παραχωρηθεί το 1428 ως στρατιω-τικό κτήμα («πρόνοια») στον Γεώργιο Γεμιστό Πλήθωνα και το 1433 και 1449-50 στον γιο του Ανδρόνικο Γεμιστό. Η Βρύση συνέχισε να υπάρχει και στα πρώτα οθωμανικά χρόνια. Και για να μην υπάρχει καμία τοπογρα-φική αμφιβολία, ας σημειώσουμε ότι στο οθωμανικό κατάστιχο μεταξύ των συνοικιών της Βρύσης απογράφηκε και η συνοικία Αλευρού.

► Το Καστρί, που προηγούνταν από τη Βρύση στην απογραφή, είχε στα χρόνια του Σελίμ Β΄ ένα μουσουλμανικό νοικοκυριό¹, ενός Χουσεΐν, που καλλιεργούσε δύο ζευγάρια γη (ξέρουμε ότι και αργότερα, κατά τη Βενε-τοκρατία, μετά το 1685, υπήρχαν και περισσότεροι μουσουλμάνοι στο Κα-στρί που έγιναν χριστιανοί).

Συνηθιζόταν τότε σε πολλά χωριά να μεταστρέφεται κάποιος στο ισλάμ, έστω και μόνο κατ’ όψιν, ώστε να εκπροσωπεί το χωριό απέναντι στην μουσουλμανική διοίκηση. Μετά τον Χουσεΐν ακολουθούν τα ονόματα των χριστιανών του κυρίως οικισμού του Καστριού, που ταυτίζουμε με το σημερινό χωριό, 26 επικεφαλής νοικοκυριών, 3 άγαμοι και η καταγραφή δύο ιδιαίτερων κτημάτων (baština), που μπορούμε να παραλληλίσουμε με τα «ζευγηλατεία» των βυζαντινών χρόνων.

Ακολουθούν οι υπόλοιπες συνοικίες που απογράφηκαν ως συνοικίες

του Καστριού, με την εξής σειρά, όλες βέβαια χριστιανικές:

- Κεφαλόβρυση, με 29 νοικοκυριά και 8 αγάμους,
- Παύλου Κούτση, με μόλις 3 νοικοκυριά και 2 αγάμους,
- Κορτζοζούπανα, με 11 νοικοκυριά,

► Καστανιά, με την ιδιαίτερη σημείωση ότι τα 56 νοικοκυριά και οι 10 άγαμοί της, ο υψηλότερος πληθυσμός συνοικίας του Καστριού στο κατάστιχο, ήταν σκηνίτες²,

- Ντιρίμη (Ντεμίρια;), με 14 νοικοκυριά και 5 αγάμους,
- Σέρβου (Σερβαίικα;), με 25 νοικοκυριά, 11 αγάμους και μία ιδιαίτερη ιδιοκτησία, ζευγηλατείων.

- Σουπάκη (Σαπικού;), με 21 νοικοκυριά και 2 αγάμους.

► Σκαρβούλη, με 11 νοικοκυριά, τελευταία απογράφτηκε η συνοικία της

► Υψηλής Ράχης, στην οποία καταχωρίστηκε μία ιδιαίτερη ιδιοκτησία και μόλις δύο νοικοκυριά που, σύμφωνα με ιδιαίτερη σημείωση, είχαν ειδικό καθεστώς: απαλλάσσονταν από τη σπέντζα και τους έκτακτους φόρους, καθώς κατασκεύαζαν και παρέδιδαν ετησίως 150 βέλη στο κάστρο της Μονοβάσιας (Μονεμβασίας). Το τοπωνύμιο Ψηλή Ράχη, σύμφωνα με τους πληροφορητές μας στην Καστανιά αλλά και τον χάρτη της Γεωγραφικής Υπηρεσίας Στρατού του 1977 (1:50.000), σώζεται και σήμερα στον κάμπο, μεταξύ Καστανιάς και σημερινής Πελλάνας, όπου και τα καλύτερα χωράφια των Καστανιωτών.

Δεν είναι σαφές αν η καταχώριση αναφέρεται στην Απάνω Καστανιά, στην Μπρουσάκα και στη Λουσίνα, ή στο σημερινό χωριό: σε κάθε περίπτωση ήταν ένας οικισμός κτηνοτρόφων («σκηνιτών» ή «καλυβιτών» όπως θα έλεγαν στα βυζαντινά χρόνια) που μετακινούνταν από το βουνό το καλοκαίρι, στον κάμπο τον χειμώνα”...

1. Για τη σύνθεση των νοικοκυριών βλέπε: Βασ. Παναγιωτόπουλος, Πληθυσμός και Οικισμοί της Πελοποννήσου, 13ος-18ος αιώνας, 1987, σελ. 27 επ.

2. Είναι άραγε πιθανόν οι σκηνίτες (καλυβίτες) του οθωμανικού κατάστιχου να έχουν σχέση με τους Καλυβίτες των χρυσόβουλλων των ετών 1314/1315 και 1318;

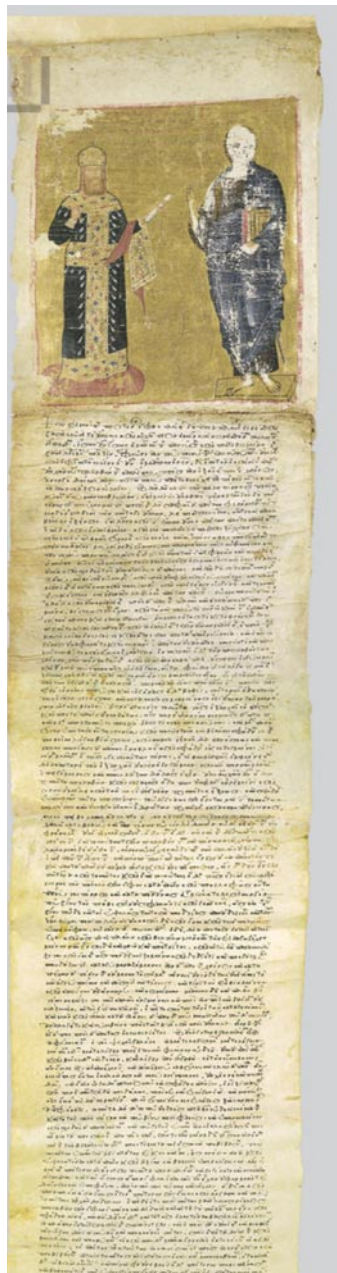
ΠΕΡΙ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΩΝ

Με χρυσόβουλλα ή αργυρόβουλλα γίνονταν γαιοπαροχές ή προνοιακές εκχωρήσεις σε φυσικά πρόσωπα που προέρχονταν από τα ανώτερα στρώματα της βυζαντινής τοπικής κοινωνίας και υπηρετούσαν τον οίκο των Παλαιολόγων, είτε ως κρατικοί αξιωματούχοι είτε ως απλοί ευνοούμενοι των Παλαιολόγων.

Τέτοιου είδους έγγραφα δίνουν έστω και πενιχρές πληροφορίες για τη μεγάλη κοσμική γαιοκτησία στην Πελοπόννησο τον 15^ο αιώνα. Τα περισσότερα και σημαντικότερα περιέχονται στον λεγόμενο «φάκελο του Γεμιστού» που αφορούν τις κτήσεις που εκχωρήθηκαν στον νεοπλατωνικό φιλόσοφο Γεώργιο Γεμιστό και αργότερα στους δύο γιους του Δημήτριο και Ανδρόνικο.

Για την παραχώρηση της Βρύσεως «απελύθησαν» τα παρακάτω επίσημα έγγραφα των Παλαιολόγων:

1) αργυρόβουλλο του δεσπότη Θεόδω-

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

με το οποίο παραχωρείται στον Γεώργιο Γεμιστό το χωριό Βρύσις.

2) αργυρόβουλλο του ίδιου δεσπότη Θεόδωρου, το 1427 με το οποίο παραχωρείται στον Γεώργιο Γεμιστό η χώρα του Φαναρίου

3) το 1428 χρυσόβουλλο του αυτοκράτορα Ιωάννη Παλαιολόγου με το οποίο επικυρώνονται τα παραπάνω αργυρόβουλλα.

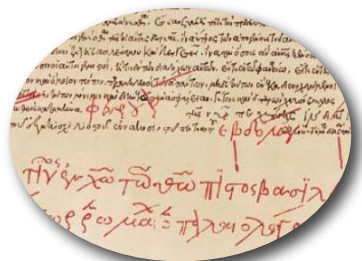
4) αργυρόβουλλο δεσπότη Θεόδωρου με το οποίο, τα τιμάρια Φανάρι και Βρύσις που δωρήθηκαν στον Γεμιστό, δίνονται κατά παράκλησή του στους γιους του, Δημήτριο και Ανδρόνικο.

5) το χρυσόβουλλο του βασιλιά Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τον Φεβρουάριο του 1449 και το κατείχε ο καθηγητής Κουγέας

6) το αργυρόβουλλο του Δημητρίου Παλαιολόγου, αδελφού και διαδόχου στο δεσποτάτο του Κωνσταντίνου, με το οποίο επικυρώνονται τα βασιλικά έγγραφα 4 και 5.

Η αρχόντισσα Καστανιά είχε μεγάλη αξία στα βυζαντινά και τα μετέπειτα χρόνια.

Είναι η Βρύσις των Παλαιολόγων, το Μέγα Χωρίον του Φώτη Κόντογλου, το νεροποντισμένο χωριό του Κώστα Πασαγιάννη, το κεφαλοχώρι των Βορείων Δήμων.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΗ ΟΡΩΝ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

Χρυσόβουλλο: αυτοκρατορικό έγγραφο του Βυζαντίου σφραγισμένο με χρυσή σφραγίδα (βούλλα). Είχε ισχύ νόμου και εξέφραζε τη βούληση του αυτοκράτορα.

Χρυσόβουλλος ορισμός: είναι η αυτοκρατορική απόφαση/διάταξη εκδιδόμενη με χρυσόβουλλο.

Απελύθη χρυσόβουλλος ορισμός: εκδόθηκε αυτοκρατορική απόφαση με χρυσόβουλλο ή εκδόθηκε και στάλθηκε επίσημο αυτοκρατορικό διάταγμα. Πρόκειται για τυπική φράση που συναντάται σε χρυσόβουλλα, πρακτικά και βυζαντινά έγγραφα.

Μετόχι: α) **αγρόκτημα** που ανήκει σε μοναστήρι, βρίσκεται όμως έξω από την περιοχή του και καλλιεργείται είτε από αποσπασμένους μοναχούς είτε από απλούς καλλιεργητές

β) **μοναστήρι ή ναός** που βρίσκεται μακριά από τη μονή στην οποία ανήκει. Τα μετόχια συνήθως διέθεταν στο εσωτερικό τους εκκλησία ή μικρά μοναστήρια, καθώς και καλλιεργήσιμη/ καλλιεργημένη γη, καλλιεργητές παροίκους και πιθανώς δικό τους ζωικό κεφάλαιο. Σύμφωνα με τα χρυσόβουλλα 1314/1315 και του 1318 η μονή της Παναγίας του Βροντοχίου είχε σαν εξαρτήματά της πέντε μετόχια.

Αυτούργια: ονομάζονταν τα κτήματα που περιελάμβαναν καλλιέργειες ή επιχειρήσεις- εργαστήρια (αμπέλια, ελαιόδενδρα, οπωροφόρα, λιβάδια, μύλους κεραμοποιεία) οι οποίες δεν απαιτούσαν περαιτέρω δαπάνες και εργασία πέραν της αρχικής επένδυσης καθώς από τα κέρδη που απέφεραν καλύπτονταν τα έξοδα εκμετάλλευσής τους. Τα αυτούργια θεωρούνταν ανέξοδες επενδύσεις επειδή δεν απαιτούσαν δαπανηρά ζώα ή ακριβό εξοπλισμό, όπως

βόδια ή άροτρα ειδικότερα δε στην περίπτωση των αμπελιών και των ελαιοδένδρων, δεν ήταν απαραίτητος ο ανεφοδιασμός κάθε χρόνο σε αποθέματα σπόρου. Οι αναφερόμενες στο χρυσόβουλλο θέσεις που υπήρχαν τα αυτούργια δεν είναι δυνατόν πάντοτε να ταυτιστούν.

Τα ζευγηλατεία: ήταν σημαντικές αγροτικές-οικιστικές μονάδες στην Πελοπόννησο τον 14^ο αιώνα, δηλαδή μεγάλα αγροκτήματα τα οποία ανήκαν στο στέμμα και παραχωρούνταν συχνά σε μονές. Σταδιακά ο όρος ζευγηλατείων απέκτησε τοπωνυμική χροιά. Ζευγολατεία ως αγροτικές-οικιστικές ενότητες απαντώνται στην Πελοπόννησο και κατά την περίοδο της Οθωμανικής κατοχής, δηλαδή μετά από το 1460 ταυτιζόμενα πλέον με τιμάρια (τσιφλίκια). Ορισμένα ζευγολατεία εξελίχθηκαν σε χωριά. Ως αυτοκρατορικές κτήσεις τα ζευγηλατεία εξασφάλιζαν σίγουρο και αδιάλειπτο ανεφοδιασμό σε περιόδους κρίσεων, πολέμων, λοιμών και λιμών, γι' αυτό και ο αυτοκράτορας της Νίκαιας Ιωάννης Βατάτζης (1222-1254) είχε καθιερώσει ως πάγια πολιτική του την ίδρυση πολλών τέτοιων, πρότυπων αυτοκρατορικών έγγειων κτημάτων.

Σύμφωνα με μαρτυρία του 14^{ου} αιώνα, το ζευγηλατείο της Βρύσεως αποτελούσε έγγεια κτήση της μητρόπολης Λακεδαίμονος.

Κεφαλατικεύω, κεφαλατίκιον: το ρήμα κεφαλατικεύω έχει τη σημασία διοικώ ένα κάστρο ως κεφαλατικεύων δηλαδή ως κυβερνήτης του. Οι κεφαλατικεύοντες ήσαν κατώτεροι επαρχιακοί διοικητές, υπεύθυνοι για τα κάστρα της ηγεμονίας. Η καταβολή του κεφαλατικίου επιβάρυνε όχι μόνον τους κατοίκους των κάστρων τα οποία διοικούνταν από τους κεφαλατικεύοντες αλλά και εκείνους των απλών χωριών, όπως στην περίπτωση των Λακωνικών χωριών, της Βρύσεως και των Βαλιμών. Ο Κουγέας ισχυρίζεται, ότι επρόκειτο για κυριαρχικό δικαίωμα του γαιοκτήμονα που επιβάρυνε τους παροίκους.

Φλωριατικό: είναι εισφορά που αναφέρεται στα έγγραφα της εποχής ως δόσις υπέρ του Εξαμιλίου ή δόσις του φλωριατικού. Το όνομά της προήλθε από το ξένο νόμισμα φλωρίον το οποίο κυκλοφορούσε ευρέως στον Μυστρά τον 15^ο αιώνα και θεσπίστηκε σαν έκτακτη εισφορά, με σκοπό την κάλυψη των δαπανών για την υπεράσπιση του τείχους του Εξαμιλίου στην Κόρινθο. Στη συνέχεια τα έσοδα από την πληρωμή του φλωριατικού προορίζονταν για την επισκευή και τη συντήρηση όλων των κατά τόπους κάστρων του δεσποτάτου. Η εισφορά του φλωριατικού παρέμενε κρατικό έσοδο.

Μίζαι (μύζαι): ήταν εισφορά σε είδος που βάρυνε τους παροίκους και

ειδικότερα τα μερίδια σε ξηρούς και υγρούς καρπούς, και άλλα παραγόμενα είδη τα οποία πλήρωναν αυτοί στον γαιοκτήμονα. Ήταν δηλαδή εισφορά βρωσίμων και ποσίμων ή άλλων ειδών. Κατά τον Κουγέα η πληρωμή του φλωριατικού συνδέεται με την τρίτη μοίρα/μίζα ή τρίτον μέρος (αβιωτίκιον), δηλαδή το 1/3 της περιουσίας όσων απεβίωναν άτεκνοι, το οποίο οι συγγενείς όφειλαν να καταβάλουν στο κράτος υπέρ του κάστρου.

Πάροικοι: Η καλλιέργεια των γαιοκτησιών της μητρόπολης είχε ανατεθεί, σύμφωνα με τα διαθέσιμα επιγραφικά τεκμήρια, σε διάφορες κατηγορίες καλλιεργητών, με σημαντικότερους τους πάροικους.

Αναλυτικά, η μητρόπολη διέθετε παροίκους για την καλλιέργεια των γαιοκτησιών της κυρίως **στην αγροτική περιφέρεια των οικισμών Μαγούλα, Λεύκη, Παρόρι και Σαπικοί** αλλά και σε άλλες τοποθεσίες (άλλαχόθι).

Ο όρος πάροικος εμφανίζεται ήδη από την πρώιμη πρωτοβυζαντινή περίοδο για τη δήλωση διάφορων μορφών καλλιεργητών αλλότριας γης. Με το πέρασμα του χρόνου, ωστόσο, εξέλαβε μία πιο ειδική σημασία, με αποτέλεσμα ο όρος αυτός να χρησιμοποιείτο, κατά την μέση και ύστερη βυζαντινή περίοδο, αποκλειστικά για τη δήλωση του ημιελεύθερου καλλιεργητή αλλότριας γης, προσδεδμένου στην καλλιεργούμενη από αυτόν γη, αλλά με χαρακτηριστικά δικαιώματα ελεύθερου προσώπου. Αυτό συνεπάγεται ότι ο πάροικος ήταν υποχρεωμένος να πληρώνει στον γαιοκτήμονα τους κρατικούς φόρους αλλά και ενοίκιο για τη γη που καλλιεργούσε καθώς και να του κάνει διάφορες αγγαρείες.

Το γεγονός ότι ο πάροικος ήταν εξαρτημένος από την καλλιεργούμενη από αυτόν έκταση, συνεπαγόταν ότι, όταν η έκταση που καλλιεργούσε ο πάροικος μεταβιβαζόταν σε κάποιον γαιοκτήμονα, μεταβιβαζόταν παράλληλα και ο πάροικος.

Ωστόσο, ο πάροικος διέφερε από τους δούλους, καθώς είχε νομική υπόσταση, αφού μπορούσε να κατέχει περιουσιακά στοιχεία, να τα εκποιεί και να τα κληροδοτεί, αλλά πάντοτε υπό περιοριστικούς όρους, δεδομένου ότι η κυριότητά του επί των περιουσιακών του στοιχείων συνυπήρχε με τα δικαιώματα του γαιοκτήμονά του.

Ο Πισαγιάννης

Του Μάη κάποιο πρωινό με δροσερό αγέρι
πήρα τον δρόμο τον παλιό εκείθε να με φέρει
στου Πισαγιάννη τα νερά με τα δασιά πλατάνια
στη δροσερή τη ρεματιά, με τη βαθιά χαράδρα.

Στο δρόμο που περπάτησα, τις κερασιές δεν είδα
με τ' άλικά κεράσια τους της εποχής στολίδια.
Γυμνός ο δρόμος, κόπηκαν τα δροσερά πλατάνια
και το νερό του δροσερό, δεν τρέχει στα αυλάκια.

Πού είναι το μικρό, το ταπεινό ξωκλήσι
που άσβηστο κρεμότανε ένα φτωχό καντήλι
και στο μικρό μανουάλι του πάντα κερί να καίει
και στα πεζούλια του μπροστά κάποιο παιδί να παίζει.

Μα όλα χάθηκαν και τίποτα δεν μένει!
Ένα μονάχα άκουσα να κελαηδεί αηδόνι
μοναδικά χαρούμενος της ρεματιάς μας τόνος.
Παρηγοριά μου στάθηκε δεν ένιωθα πια μόνος.

Μα πιο πολλά μου φάνηκαν πως τρέχανε νερά
και σκέφτηκα και ένιωσα κάποια μικρή χαρά.
Με χρόνια θα θεριέψουνε οι λεύκες, τα πλατάνια
και το ξωκλήσι το μικρό δε χάθηκε για πάντα.

ποίημα του Γιάννη Κορζή

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

1. Αφηγήσεις και χειρόγραφα Γιάννη Ρεξίνη
2. Το Χρυσόβουλλο του Κων/νου Παλαιολόγου και σχόλια του καθηγητή Σωκρ. Κουγέα.
3. Κων. Παπακοσμά: *Η αγροτική ζωή στην Πελοπόννησο κατά την ύστερη βυζαντινή εποχή (13ος-15ος αι.)*, Αθήνα, 2010.
4. Διον. Ι. Σιγαλού: *Η Σπάρτη και η Λακεδαίμων*, Αθήνα, 1959.
5. Π. Χ. Δούκα: *Η Σπάρτη δια μέσου των αιώνων*, Νέα Υόρκη, 1922.
6. Περικλέους Ζερλέντου: *Μηλιγγοί και Εζερίται Σλάβοι εν Πελοποννήσω*, Ερμούπολη, 1922.
7. Σπυρ. Λάμπρου: *Παλαιολόγια και Πελοποννησιακά*, 4 τόμοι, Αθήνα, 1912-1930.
8. Λεωνίδα Σουχλέρη: *Η Αγόριανη της βόρειας Λακεδαίμονας. Από τους Παλαιολόγειους χρόνους έως και την επανάσταση του 1821*, Σπάρτη, 2013.
9. Δ. Χ. Βαχαβιώλου: *Η Ιστορία της Μητροπόλεως Λακεδαίμονος κατά τη Βυζαντινή Περίοδο*, διδακτορική διατριβή, Ιωάννινα, 2014.
10. Βασ. Παναγιωτόπουλου, *Πληθυσμός και Οικισμοί της Πελοποννήσου, 13ος-18ος αιώνας*, 1987.
11. Γ. Δ. Γκλέκα, *Η Βρύση στους Γεμιστούς και η ιστορία της*, Λακωνικά, έτος 4ο, τχ. 22 (Ιούλιος – Αύγουστος 1967),
12. Παν. Περδικούλια, *Τα χρυσόβουλλα του νοτιοδυτικού παρεκκλησίου του ναού της Οδηγήτριας στον Μυστρά. Τοπογραφία και ζητήματα γαιοκτησίας*, διδακτορική διατριβή, Καλαμάτα, 2018.
13. Ηλία Κολοβού, *Το Καστρί και η Καστανιά στα παλιά τεφτέρια των Οθωμανών σουλτάνων*, Πολυδεύκης, τ. 70, σελ. 12-13.

Συνεργασίες

Μορέας και Μοριάς

Γράφει η Θεοδώρα Πελεκάνου-Δαρεκιώτη, φιλόλογος. Ο Γενάδιος στο Φυτολογικό λεξικό του, στηρίζοντας σε αρχαίους Έλληνες συγγραφείς (Ξενοφώντας, Λυσίας, Αριστοτέλης, Αριστοφάνης, Ηρόδοτος, Λυσιανός), αναφέρεται στην ήμερη ελά που στην αρχαιότητα ονομαζόταν μορία.

Τέμπλο Ιερού Ναού Γέννησης της Θεοτόκου - Ένα αξιόλογο έργο

Κείμενο: Ευαγγελία Πάντου Αρχαιολόγος της 5ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Αξέχαστο δείγμα βυζαντινής τειχιογραφίας και λαϊκής καλλιτεχνικής έκφρασης αποτελεί το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού της Γέννησης της Θεοτόκου (εννοακόρι), στο Καστόρι Λακαδομανός.

Χρονικό προσφυγιάς του 1923 των κατοίκων Νέας Λιβεράς στο Καστρί Καστορείου- Γράφει ο Γ. Μυρίδης

Μετά τη συμφωνία της Λωζάνης στις 30 Ιανουαρίου 1923, μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας, για ανταλλαγή των χριστιανών του Πόντου και των μουσουλμάνων που ζούσαν στην Ελλάδα, άρχισε το δύσκολο και...

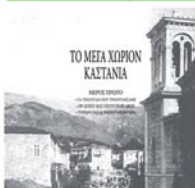
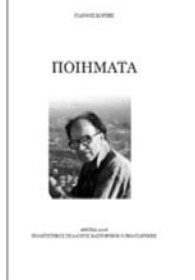
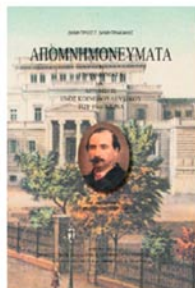
Ο «ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ» ΣΤΗ ΓΑΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Γράφει η Άλβα Μπουλουλάκη-Ιστορική ερευνήτρια. Η κατηγοριοποίηση των «εθνομεικτών» έννοιες ή μορφές σκέψης που εκφράζουν τις πιο ουσιαστικές σχέσεις ανάμεσα στα αντικείμενα της γνώσης και της νόησης... αλλά και ως πρόταση...

Το Θέμα

e-books του K

Πρόσφατα

Η περίπτωση των οικισμών της Δ.Ε. Πελλάνας και...

Μια πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη (δημοσιεύθηκε εργασία στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΜΣ...

Ένα παραμύθι για μεγάλους: Ο άνθρωπος που φύτευε...

«Ο Άνθρωπος που Φύτευε Δέντρα» (L'homme qui plantait des arbres) είναι μια παγκοσμίως γνωστή...

Ευάγγελος Πανιτόπουλος (25 Μαρτίου 1860- 14 Οκτωβρίου 1913)

Κωμικός ηθοποιός, θεατρικός συγγραφέας και θεατράρχης από τους πρωτοπόρους του Αθηναϊκού θεάτρου του 19ου...

Τοπικά Νέα

Σε λειτουργία η ψηφιακή πλατφόρμα του Μητρώου Τήρησης...